

1.1 Naturindeks, Røddister, Natur i Norge, Vanndirektivet

v/ Signe Nybø¹, Lisbeth Gederaas², Snorre Henriksen², Arild Lindgaard², , Steinar Sandøy³,

¹NINA, ²Artsdatabanken, ³Miljødirektoratet

Norge har tatt i bruk ulike verktøy for å vurdere utviklingen til det biologiske mangfoldet. Her gir vi en kort beskrivelse av formålet med disse verktøyene, og litt om forskjellene på dem. Disse verktøyene bygger på dagens kunnskapsnivå om arter og naturtyper. Alle verktøyene peker på at kunnskapsnivået må forbedres, både ved kartlegging, langsiktig overvåking og forskning.

Naturindeks for Norge (NI) måler tilstanden til det biologiske mangfoldet i Norge, og gir en oversikt over utviklingen i økosystemene, for utvalgte artsgrupper og tema. I Naturindeksen inngår data om bestandsutviklingen for arter, endringer i artsindekser eller indirekte indikatorer som sier noe om bestandsutviklingen til en rekke arter. Død ved er eksempel på en indirekte indikator. Naturindeksens verdi sier noe om den gjennomsnittlige bestandsutviklingen til en rekke arter og karakteriserer dermed tilstanden for biologisk mangfold i økosystemene. Naturindeksen kan bidra til å sette fokus på hvilke økosystemer, arter eller regioner som spesielt trenger tiltak for å bedre forholdene for biologisk mangfold.

Norsk rødliste for arter gir en oversikt over arter som er vurdert å ha en risiko for å dø ut fra Norge. Arter plasseres i hovedsak på Rødlista som følge av at artene har begrensede populasjonsstørrelser og det pågår en nedgang i bestanden, ofte i kombinasjon med at bestandene er fragmenterte. Jo mindre bestander og raskere nedgang, jo mer truet vurderes arten. Rødlista fra 2015 omfatter 4437 arter hvorav 2355 er vurdert som truet. Arter som har hatt en bestandsnedgang, men der bestanden slutter å minke, vil i regelen gå ut av Rødlista. Strandsnipe er en slik art. Bestanden har nå stabilisert seg og karakteriseres som livskraftig. Naturindeksen for strandsnipe avspeiler også at bestanden har stabilisert seg, men at bestanden er lavere enn i natur med liten påvirkning fra menneskelig aktivitet (naturindeksverdi i 2014 er 0,6). Rødlista benyttes til å sette fokus på arter som kan dø ut fra norsk natur.

Rødlista for naturtyper vurderer naturtypers risiko for å bli ødelagt eller forsvinne fra norsk natur. Både naturtypenes tilstand og deres areal vurderes. Rødlista for naturtyper ble første gang gitt ut i 2011. Tilstandsvurderingene baserte seg i hovedsak på endringer av tilstand som er definert i typesystemet «Naturtyper i Norge – NiN» versjon 1.0, og omfang av trusselfaktorer, som inngrep eller forurensing, ikke på endringer i forekomst av arter og deres bestander. Tilstandsvurderinger gjøres derfor med en annen tilnærming enn det som gjøres i Naturindeksen. I Naturindeksen registreres samlet effekt av alle påvirkninger på artenes (indikatorenes) populasjoner. Rødlista for naturtyper bidrar som kunnskapsgrunnlag for å lage tiltak for å bevare truede naturtyper i Norge.

Fremmede arter i Norge – med norsk svarteliste vurderer økologisk risiko for potensielle negative effekter på stedegent biologisk mangfold. Rapporten omhandler 2320 arter som har kommet til Norge etter 1800. 1180 arter som har etablert seg i Norge er risikovurdert, og 217 er vurdert å ha svært høy risiko eller høy risiko og står på norsk svarteliste. For de 134 dørstokkartene som er vurdert, er 30 arter vurdert å ha svært høy eller høy risiko. Svartelista bidrar som kunnskapsgrunnlag for å lage tiltak mot skadelige fremmede arter.

Natur i Norge (NiN 2.0) er et type- og beskrivelsessystem for alle typer natur. Systemet omfatter både klassifisering av små arealer og større landskaper. NiN vil bli lagt til grunn for nykartlegging av naturtyper i Norge. Et nytt kunnskapsgrunnlag om naturtypers forekomst og tilstand vil kunne bidra

til bedre arealplanlegging f.eks. knyttet til ny industri, boligområder og infrastruktur der man tar hensyn til viktige naturtyper. NiN vil bli lagt til grunn for en revidert rødliste for naturtyper. Områder som er kartlagt etter NiN 2.0 gir ikke informasjon om bestander av arter. Bestander av arter, særlig større arter som fisk, pattedyr og fugl, må derfor forvaltes ut fra kunnskap fra annen bestandsovervåking.

Vanndirektivet er et av de viktigste miljødirektivene i Europa. Norge er forpliktet av bestemmelsene i vanndirektivet gjennom EØS-avtalen og vannforskriften hjemler vanndirektivets bestemmelser i norsk lov. Vannforskriften er det viktigste verktøyet for helhetlig vannforvaltningsplanlegging i hver vannregion. Målene for forvaltning av vann dreies fra fysisk og kjemisk kvalitet, til økologisk tilstand basert på biologiske indikatorer. Direktivet krever økt miljøovervåking av vann, slik at vi kan følge med på både de kjemiske og de biologiske forholdene i vassdragene, grunnvannet og kystvannet. Både naturindeksen og vanndirektivet tar utgangspunkt i en referansetilstand nær naturtilstanden, dvs. vann med lite påvirkning fra menneskelig aktivitet. Beregningsmetodene for å vurdere økologisk tilstand er noe forskjellig fra naturindeksen, og langt færre biologiske elementer inngår i når økologisk tilstand skal fastsettes etter vanndirektivet. Dette medfører at vurderingene av økologisk tilstand ikke alltid er sammenfallende mellom de to tilnærmingene. Videre er vanndirektivet i hovedsak innrettet mot å kunne forvalte og gjøre tiltak i lokale vannforekomster, mens naturindeksen skal gi et overblikk over utviklingen. Hovedrapporten for naturindeks omtaler forskjellene mellom vanndirektivet og naturindeksen for vann under ferskvannskapetlet.